

Dr. Halil YILMAZ

Ankara 6. İş Mahkemesi Hakimi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile İş Yargılamasında Ne Değişti?

I. Giriş

İş mahkemeleri, işçi ve işveren arasında hizmet sözleşmesinden ve sosyal güvenlik kaynaklı tüm uyuşmazlıkların çözümü için özel olarak kurulmuş mahkemelerdir. Devlet iş ilişkilerini düzenlerken işçiyi koruma amacıyla özel nitelikte maddi hukuk kuralları ihdas etmiştir. Bu bağlamda iş uyuşmazlıklarının çözümünü de genel yargıdan ayırarak basit, kolay, hızlı ve ekonomik olan yargılama kurallarına bağlamıştır¹. İşçilik alacaklarına ilişkin hukuki korumanın gecikmesinden² kaynaklanacak riskin önüne geçmek için iş mahkemelerinde genel yargılama kuralları dışında özel yargılama kuralları uygulanmaktadır. Yakın geçmişte yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile, iş yargılamasında; gider avansı yatırılması zorunluluğu, ön inceleme yapılması, avukata tanık ve taraflara doğrudan soru sorma yetkisi tanınması, bilirkişiliğin yeniden düzenlenmesi ve uzman görüşü kurumu ihdas edilmesi, cevap sürelerinin kısaltılması gibi önemli değişiklikler

yapılmıştır. Bu değişiklikler iş mahkemelerinde uygulanan yargılama usulünde de değişikliklere yol açmıştır.

II. İş Mahkemelerinde Uygulanan Yargılama Usulü

A. Genel Olarak

Anayasa'nın 142. maddesi gereği yargılama usulleri kanunla düzenlenir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu iki tür yargılama usulü belirlemiştir. Bunlar yazılı ve basit yargılama usulleridir. İş mahkemelerinde uygulanan yargılama usulünü belirleyen temel kaynak 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'dur. Bu kanunda açıklık bulunmayan hallerde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanacaktır (m. 15). İş Mahkemeleri Kanunu, 6100 sayılı yasa ile yürürlükten kaldırılmamış, hükümleri saklı tutulmuştur (m. 3). Diğer kanunlarda, yazılı yargılama usulü dışındaki yargılama usullerinin uygulanacağı belirtilen dava ve işler, basit yar-

gılama usulüne tabi olacaktır (m. 316/g). Ayrıca HMK'da hizmet ilişkisinden doğan davaların basit yargılama usulüne tabi olduğu belirtilmekle (m. 316/d), 01.10.2011 tarihinden itibaren iş mahkemelerinde uygulanması gereken yargılama usulü basit yargılama usulü olacaktır. Basit yargılama usulü açısından açıklık bulunmayan hallerde genel yargılama usulü yani yazılı yargılama usulü uygulanacaktır (m. 322). Medeni yargılama hukukuna egemen olan tasarruf (m. 24), taraflarca getirilme (m. 25), taleple bağlılık (m. 26), aleniyet (m. 28), dürüst davranma ve doğruyu söyleme (m. 29), hukuki dinlenilme (m. 27), usul ekonomisi (m. 30) gibi kural ve ilkeler basit usul yargılama usulünde de geçerlidir.

İş mahkemelerinin bakmakta olduğu dava ve işlerde uygulanan yargılama usulünde daha önce bir yeknesaklık yoktu. Örneğin; İşe iade davaları (İş K. m. 18-21; Sen. K. m. 30), Sendikalar Kanunu'nun 17/3. maddesindeki sendika ve konfederasyonların toplantıya çağırılması ile ilgili davalar ve 2822 sayılı yasada düzenlenen resmi arabulucu atamasına ilişkin yargılama usulü genel kuralın (sözlü yargılamanın) dışındaydı. HMK'nın 316/g maddesindeki hüküm yoluyla, iş mahkemelerinde birden fazla yargılama usulünün uygulanması işlemine son verilmiştir.

B. Basit Yargılama Usulü

Basit yargılama usulü, adından da anlaşılacağı üzere dava malzemesinin sınırlandırılması suretiyle yargılamanın basitleştirilmiş, kısaltılmış ve hızlandırılmış olan şeklindedir. Yasada bunu sağlayacak hükümlere yer verilmiştir. Örneğin, şekilcilik azaltılmış ve süreler kısaltılmıştır. Cevap süresi ilk duruşmaya kadar olmaktan çıkarılıp, iki haftaya düşürülmüştür. Bu kısaltmaya karşın ek cevap verme süresi tanınabileceğine ilişkin hüküm getirilmiştir. Cevap süresinin uzatılmasını talep etmemiş olan davalı, ilk duruşmada mazeret bildirerek kendisine ek süre verilmesini talep edemeyecektir. Sözlü dava açma imkanı ortadan kaldırılmıştır. Adli tatil hükümlerinin uygulanmaması kuralı korunmuştur (m. 320/d). Ön inceleme ve tahkikatın kısa sürede tamamlanması öngörü-

müştür. Bunu sağlamak için, usuli olarak bazı sınırlamaların getirildiği görülmektedir. Duruşma sayısı ikiyi geçmeyecek (m. 320/2) şekilde sınırlandırılmış; duruşma aralarının bir aydan fazla olmaması istenmiş (m. 320/3), dosyanın ancak bir kez yenilenmesine izin verilmiş (m. 320/4), dava şartları, ilk itiraz, hak düşürücü süre, zamanaşımı savunmalarının ivedilikle incelenmesi; ön inceleme ve tahkikat safhaları birbiri ile bağlantılı kabul edilerek tahkikat aşaması ile birlikte düzenlenmiş ve ara vermeden ve keskin bir şekilde birbirinden ayrılmadan tamamlanmasına imkan sağlanmış; mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden (ön inceleme ve tahkikat yapmadan) dosya üzerinden karar verilmesi (m. 320/1) yolu açık bırakılmıştır³. Ön incelemenin tamamlanmasıyla birlikte aynı duruşmada tahkikat aşamasına geçilebilecektir. Bu çabukluğu pekiştirmek için taraflara beyanda bulunabilmeleri için ayrıca süre verilmesine izin verilmemiştir. Öte yandan hakime yönelik olarak da yargılamanın en kısa sürede bitirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir (m. 320/3). Yargılamanın hızlandırılmasına önem verildiği içindir ki, dilekçelerin teatisi safhası dolayısıyla, cevaba cevap ve ikinci cevap dilekçesi verilmesi söz konusu değildir (m. 317/3). Bazı süreler yazılı yargılama usulüne göre daha kısadır (Örneğin ek cevap süresi verilmesi m. 317/2). Böylece hakim, maddi hukuka ilişkin talep hakkının haklı gösterilmesi için gerekli olan dava malzemesine dayanarak, kapsamı daraltılmış şekilde, basit bir inceleme ile uyuşmazlığı aydınlatıp karar verebilecektir⁴.

C. Ortaya Çıkabilecek Sorunlar

Taraflar dilekçeleri ile birlikte tüm delillerini açıkça ve hangi vakıanın delili olduğunu da belirterek bildirmek; ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerlerden getirtilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayacak bilgilere dilekçelerinde yer vermek zorundadırlar (m. 318/1). Belirtilen hüküm yoluyla ilgili ilgisiz her türlü hususun delil olarak gösterilmesi ve getirilmesi önlenmek istenmiş olmakla birlikte⁵, iddia edilen vakıanın hangi delille ispat edileceğini tespit etmek taraflar açısından hiç de kolay bir

iş değildir. Getirilen delillerden hangilerinin olayları ispat edip etmeyeceği hakimın delilleri serbestçe takdiri sonucunda ortaya çıkacaktır⁶. Yargılamayı hızlandırmak amacıyla getirilen bu hükmün uygulanmasında adaletsizlikler ortaya çıkabilecektir⁷. Avukat tutamayacak kişilerin usul hükümlerini anlaması ve buna uygun davranış göstermesi ülke gerçekleri ile bağdaşmamaktadır. Davacının avukat tutma imkanı bulunmadığı takdirde bunu başarması çok güçtür. Özellikle anayasal olarak hüküm altına alınmış olan sosyal güvenlik hakkının aranmasına ilişkin davalarda bu hükmün uygulanmasında zorluklar ortaya çıkacaktır. Bu durum iş yargılamasının basitlik hedefini göz ardı etmek anlamına gelmektedir.

III. Dava Açılması

A. Genel Olarak

Dava açılması ve davaya cevap verilmesi dilekçeyle olur (m. 321). Dava, dava dilekçesinin kaydedildiği tarihte açılmış sayılacaktır (m.118). İş mahkemesinde sözlü başvuru yoluyla dava açılması artık mümkün değildir. Dolayısıyla, dava açılması neticede yazılı usule dayanmaktadır. İş yargılamasında dava açılması bakımından ortaya çıkan özellik, sendikaların üyelerinin yazılı başvurusu üzerine üyeleri veya onların mirasçılarını temsilen dava açabilecek olmalarıdır (Sen. K. m. 32/b.3). Bunu tamamlayacak şekilde HMK'nın 113. maddesi, dernekler ve diğer tüzel kişilere, üyelerinin veya mensuplarının yahut temsil ettikleri kesimin menfaatlerini korumak için, kendi adlarına, ilgililerin haklarının tespiti veya hukuka aykırı durumun giderilmesi yahut ilgililerin gelecekteki haklarının ihlal edilmesinin önüne geçilmesi için topluluk davası açma hakkı tanımaktadır. Sendikalar da bu imkandan yararlanabilecektir. Söz konusu hüküm, kesin hükmün üçüncü kişilere etkisini içermekte ve hükmün icra kabiliyetinden yararlanma imkanı öngörmemektedir⁸.

B. Talep Miktarı

Dava dilekçesinde hangi talebin ne miktarda olduğunun açık olması gerekir. Hakim bu miktar ve türlerle ayrı ayrı bağlıdır. Dava açıl-

makla yazılı usulde olduğu gibi, açılan miktar kadar zamanaşımı kesilmiş; iyiniyet kötünüyete dönüşmüş; hak düşürücü süre korunmuş olur. Daha önceden bir ihtar yoksa davalı taraf dava dilekçesinin tebliği ile temerrüde düşürülmüş olur. Getirilen yenilik ise, belirsiz alacak ve tespit davaları bakımından ıslah yoluna başvurmaya ihtiyaç kalmaksızın ve iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın davacının, talebini sonradan belirlenen miktara yükseltebilecek olmasıdır (m. 107). Açıkça belirtilmiş olmamakla birlikte, belirsiz alacak davası açılmasıyla, zamanaşımı alacağın tamamı için kesilmiş olacaktır⁹. Bu yol hukukumuzda yabancı değildir. İtirazın iptali davaları aynı işlevi yerine getirmektedir. İcra takip talebinde belirlenen miktarın yargılama sonucunda ortaya çıkmaması nedeniyle işçilik alacakları bakımından nispeten az başvuru olan bir yoldur. Ayrıca 109. maddenin "Talep konusunun miktarı, taraflar arasında tartışmasız veya açıkça belirli ise, kısmi dava açılmaz" şeklindedir. Bu hüküm daha çok kredi sözleşmesi, kira sözleşmesi veya fatura gibi belgelere bağlı dolayısıyla, miktarı önceden belirli veya belirlenebilen alacak davaları bakımından kısmi dava açılmasını dolayısıyla, dava açma hakkının kötüye kullanılmasını önlemeye yöneliktir. Ancak bu hükmün işçilik alacaklarına ilişkin davalar bakımından uygulanması oldukça zor olacaktır. Çünkü en basit haliyle kıdem tazminatı alacağında dahi hizmetin süresi, ücret ve ücrete dahil unsurların varlığı ve miktarı tartışmalıdır. Belirtilen hususlar tahkikat yoluyla belirlenebilmektedir. Özellikle hiçbir şekilde düzenli olarak kayıt altına alınmayan fazla çalışma ve sürelerinin tespiti tamamen tanık beyanları ile ortaya çıkmaktadır. Taraflardan hiçbiri önceden fazla çalışmanın varlığı ve ücreti ile ilgili bir belirlemede bulunamamaktadır. Yargılamaya muhtaç olan bu alacakları önceden belirli saymaya imkan yoktur. Bu alacakların belirli sayılması halinde, iş mahkemelerinde alışıl-gelen bilirkişi raporu aldırma uygulamasına karşı, davacı tarafın bu alacakların miktarlarını dava dilekçesinde belirli hale getirmesi ve hakimın rapor aldırılmadan vereceği karar taraflar için sürprizlere açık olacaktır. Hizmet ilişkisin-

den ve hizmet sözleşmesinin feshinden kaynaklanan alacaklar önceden belirli olmamakla birlikte kimi zaman belirlenebilir nitelikte olabilir. Önceden belirlenebilir olması kısmi dava açılmasına engel olmamalıdır.

C. Dava Yığılması (Birden Fazla Talepte Bulunması)

Davacı aynı davalıya karşı birbirinden bağımsız birden fazla asli talebini aynı dava dilekçesinde ileri sürebilir (m. 110). Bunun için davaya konu edilen taleplerin tamamının aynı yargı çeşidi içinde yer alması ve taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması şarttır. Bu durumda işe iade davası ile birlikte feshe bağlı olmayan işçilik alacaklarının veya işçilik alacakları ile iş kazasından kaynaklanan tazminat alacaklarının ya da hizmet tespiti ile işçilik alacaklarının birlikte talep edilmesine bir engel bulunmamaktadır. Yasanın "taleplerin tümü bakımından ortak yetkili bir mahkemenin bulunması" şartı, Yargıtay incelemesi bakımından geçerli olmamalıdır. Yasa, dava açılırken, sadece "ortak yetkili mahkeme" şartı aramaktadır. Temyiz incelemesi bir dava olmadığına göre, ortak dilekçeyle davaya konu edilen talepler hakkında verilen karardaki her talebin ayrı Yargıtay dairesince incelenecek olması buna engel değildir.

D. Dava Dilekçesinde Bulunması Gerekli Unsurlar

HMK dava dilekçesinde bulunması gerekli unsurlar bakımından yeni hükümler getirmiştir. Dilekçedeki bazı unsurların yokluğu usuli yaptırıma bağlanmıştır. Dava dilekçesinde; davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri (m. 119/1-b), davacının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası (m. 119/1-c); varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri (m. 119/1-ç); açık bir şekilde talep sonucu (m. 119/1-ğ) ve davacının, varsa kanuni temsilcisinin veya vekilinin imzasının (m. 119/1-h) bulunması ve gösterilmesi gerekir. Bunlar dava dilekçesinde bulunması zorunlu unsurlardır. Hakime belirtilen unsurların varlığını re'sen dikkate alma ödevi yüklenmiştir.

Hakim dilekçede tespit ettiği eksikliklerin giderilmesi için davacıya bir haftalık kesin süre verecek, giderilmemesi halinde davanın açılmamış sayılmasına karar verecektir (m. 119/2).

Hakimin hukuku bilmesi ve bunu kendiliğinden uygulaması ilkesi gereğince (m. 33), kanunda sayılan diğer bazı unsurlara da dilekçede yer verilmesi gerekir. Mahkemenin adı, davanın konusu ve malvarlığı haklarına ilişkin davalarda dava konusunun değeri, davacının iddiasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özeti, iddia edilen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği ve davalının hukuki sebebe dava dilekçesinde yer verilmelidir¹⁰. Belirtilen bu hususların dava dilekçesinde noksatsız bulunması gerekli ise de, eksiklik bulunması ve bunun giderilmemesinin yaptırımı, davanın açılmamış sayılması değildir.

IV. Davaya Cevap ve Karşılık Dava

A. Genel Olarak

Basit yargılama usulünde cevap süresi, dava dilekçesinin tebliğinden itibaren iki haftadır (m. 317/2). Davalı bu süre içinde cevaplarını yazılı olarak açıklayabilir. Cevap dilekçesinin bu süre içerisinde hazırlanmasının çok zor yahut imkansız olduğu durumlarda, yine bu süre zarfında mahkemeye başvuran davalıya bir defaya mahsus ve iki haftayı geçmemek üzere ek bir süre verilebilir. Bu süre yazılı yargılama usulünde bir aydır (m. 127). Ek cevap süresi hakkındaki karar taraflara derhal bildirilir (m. 317/2). Bildirim taraflar hazırsa sözlü olarak ya da elden tebliğ yoluyla yapılabilir. Sözlü olarak bildirildiğinin tutanağa yazılması gerekir. Amaç yargılamayı uzatmadan bunun yerine getirilmesini sağlamaktır. Tebligatta bir usulsüzlük varsa, elbette davalı taraf sonraki duruşmalara katıldığında davaya cevap verebilir ve savunma yapabilir. Davalı taraftan en az birisinin kamu olması halinde, kamu avukatının müvekkili kurundan savunma yapma imkanı sağlayacak delillerini bildirecek belge ve bilgileri bürokratik prosedür içinde tamamlaması ve dilekçeye eklemesi bu süre içinde mümkün olmayacak ve kamu avukatı her davaya karşı ek cevap süresi isteyecektir. Ek süre vermek hakimin takdirin-

de olmasına rağmen böyle bir süreyi hakim her defasında vermek zorunda kalacaktır. Yargılamayı uzatacak olan bu durum basit yargılamanın çabukluk ilkesi ile bağdaşmamaktadır.

B. Cevap Dilekçesinde Bulunması Gerekli Unsurlar

Yasa koyucu, dava dilekçesinde bulunmasını gerekli gördüğü unsurlara ilişkin düzenlemesine paralel olarak cevap dilekçesinde de, inkar dışındaki savunma sebepleri bakımından aynı esası benimsemiştir. Mahkemenin adı, davacı ile davalının adı, soyadı ve adresleri; davalı yurt dışında ise açılan dava ile ilgili işlemlere esas olmak üzere yurt içinde göstereceği bir adresi, davalının Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, varsa tarafların kanuni temsilcilerinin ve davacı vekilinin adı, soyadı ve adresleri ve davalının veya varsa kanuni temsilcisinin yahut vekilinin imzasının bulunması aranmıştır. Bulunmaması halinde hakim bu eksikliklerin giderilmesi için bir hafta süre verecek, eksikliğin bu süre zarfında da giderilmemesi hâlinde cevap dilekçesi verilmemiş sayılacaktır (m. 130). Ayrıca cevap dilekçesinde; davalının savunmasının dayanağı olan bütün vakıaların sıra numarası altında açık özetleri, savunmanın dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği, dayanılan hukuki sebepler ve açık bir şekilde talep sonucuna yer verilmelidir (m. 129). Bunun getirdiği zorluk ve sıkıntılardan olsa gerek, basılı formun doldurulması suretiyle dava ve cevap dilekçesi vermek mümkün hale getirilmiştir.

C. Karşılık Dava Açılması

HMK m. 133/1'de karşılık davanın cevap süresi içerisinde açılması gerektiği belirtilmektedir. Bu süre iş mahkemelerinde iki haftadır. İş mahkemeleri özel mahkemelerdir. Görevin belirlenmesi bakımından dava değerinin bir önemi yoktur. Bu nedenle, genel mahkemelerin görevine giren karşılık davalara da bakabilir¹¹. Genel mahkemedeki bir davaya karşılık açılan dava, iş mahkemesinin görevine giriyor ise, buna genel mahkeme bakamaz. Ancak iş mahkemesindeki bir davaya karşılık açılan da-

vaya genel mahkemenin görevine girse dahi iş mahkemesi bakabilir¹².

V. Ön İnceleme

A. Genel Olarak

Dava ve cevap dilekçelerinin tebliğ işlemlerinin tamamlanması ile birlikte hakim tensip zaptı düzenleyip ön inceleme için duruşma günü belirleyecektir (m. 139). Ön inceleme duruşması günü verilmesine ilişkin düzenleme emredicidir. Bu nedenle, ön inceleme duruşması yapılması zorunludur. Uygulamada tensip zaptı dava dilekçesi ile birlikte davalı tarafa tebliğ edilmekte ise de yasada böyle bir koşul yoktur.

Ön inceleme duruşması, dava ve cevap dilekçesinin verilmesinden sonra, tahkikata geçilmeden önce yapılan bir duruşmadır¹³. Hakim ön inceleme duruşmasında dava şartlarını (m. 114) ve ilk itirazları (m. 116) inceler; zamanaşımı ve hak düşürücü süreler hakkında karar verir; uyuşmazlık konularını tam olarak belirler; hazırlık işlemleri ile tarafların delillerini sunmaları ve delillerin toplanması için gereken işlemleri yapar (ancak delil incelemesi yapmaz); tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalarda onları sulhe teşvik eder ve bu hususları tutanağa geçirir (m. 137). Tarafların anlaşamadıkları noktaları ortaya çıkarır (m. 140). Bu tutanak taraflar veya vekillerince imzalanır ve yargılama bu tutanakta belirlenen uyuşmazlık konuları esas alınarak sürdürülür. Tutanakta yer almayan hususlar incelemenin ve yargılamanın kapsamı dışında kalır. Tutanak taraflar için bağlayıcıdır. Ön inceleme safhası tamamlanmadan ve gerekli kararlar alınmadan tahkikata geçilmez. Bundan amaç, hakime davaya hazırlanması yani dosyayı okuması ve tahkikatı ona göre belirlemesi için bir fırsat vermek, uyuşmazlığın çözümü için yol haritası çizmesini sağlamaktır. Böylece yargılamayı gereksiz yere uzatan işlemlerin sonradan ortaya çıkması önlenmiş olacaktır¹⁴.

Ön inceleme duruşmasında geçici hukuki koruma tedbirlerine, usul ekonomisi gereği davaların birleştirilmesi veya ayrılmasına karar verilebilir¹⁵. Her iki tarafında ön inceleme duruş-

masına gelmemesi veya gelip de davayı takip etmemesi halinde dosyanın işlemde kaldırılmasına karar verilecektir. Hakimin cevap dilekçesinden sonra ön inceleme günü tayin etmek zorunda bırakılması, basit yargılama usulünün amacı ve özelliklerine uygun değildir. Ön inceleme safhası uygulamada yargılamayı hızlandırmak yerine hakimin uyuşmazlığa müdahalesini geciktirecektir¹⁶.

B. Dava Şartlarının İncelenmesi

Dava şartları 114. maddede sayılmıştır. Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması, yargı yolunun caiz olması, mahkemenin görevli olması, mahkemenin yetkili bulunması, davacının dava takip yetkisine sahip olması (m. 53), vekilin davaya vekalet ehliyetine sahip olması, davacının gerekli avansı yatırmış olması, teminat hakkındaki karar gereğinin yerine getirilmiş olması, dava açmakta hukuki yararın bulunması, davanın derdest olmaması, kesin hükme bağlanmamış olması gerekir. Kamu düzeninden olması nedeniyle dava şartlarının bulunup bulunmadığını mahkeme kendiliğinden davanın her aşamasında araştırır ve gerekirse duruşma yapmadan da karar verebilir (m. 115). Dava şartları hakkında ön inceleme aşamasında karar verilmemiş olması daha sonraki aşamalarda karar verilmesine engel değildir. Dava şartının yokluğu halinde davanın usulden reddine karar verilir. Davanın usulden reddi nedeniyle davacının yeniden aynı konuda dava açmasına bir engel yoktur. Usul kurallarının zaman bakımından uygulanmasında derhal uygulanırlık ilkesinin geçerli olması nedeniyle, 114. maddede belirtilen koşullar devam eden davalarda da aranacaktır¹⁷. Belirtilen koşullar içinde dikkati çeken husus, devam eden davalarda da avans yatırılacak olmasıdır. Verilen süre içerisinde avans yatırılmadığı takdirde dava usulden reddedilecektir. Bu koşul, pek çok kişinin adli yardım talebinde bulunmasına yol açacaktır.

1. Mahkemenin Görevli Olması

a. Genel Olarak

Medeni yargılamada ilk derece mahkemeleri genel mahkemeler ve özel mahkemeler olarak

ayrılmışlardır. Özel mahkeme olan iş mahkemeleri, iş davaları ve sosyal güvenlikten kaynaklanan davalara bakarlar. İş davalarının neler olduğu 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 1. maddesinde ve diğer bazı özel yasalarda gösterilmiştir (5510 sayılı Kanun m. 101 ve Sendikalar Kanunu, Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, 5953 sayılı Basın Çalışanlarına İlişkin Kanun, Deniz İş Kanunu, Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunları gibi). İş mahkemeleri yasası iş mahkemelerinin görev alanını belirlerken iki unsuru göz önüne almıştır. Bunlar davanın tarafları ve davanın konusudur. Davanın tarafları işçi ile işveren veya işveren vekili, davanın konusu ise iş sözleşmesinden veya iş kanununa dayanan bir hak iddiasından doğmuş bulunmasıdır¹⁸. İş Mahkemesinin görevli olması için, kural olarak tarafların işçi, işveren ve aralarında iş ilişkisi olması gerekir. HMK görev hususunu belirlerken "hizmet akdinden doğma" yerine, daha kapsayıcı olan "hizmet ilişkisinden doğma" ölçüsünü esas almıştır (317/d). Genel mahkeme ile özel mahkeme arasındaki ilişki bir görev ilişkisidir. Özel mahkemelerin görevi genel mahkemelerin görevinden önce gelir. Açık kanun hükmü ile özel mahkemelerde görüleceği belirtilmemiş olan bütün davalar genel mahkemelerin görevine girer¹⁹.

b. Diğer Mahkemelerle Görev İlişkisi

İş mahkemelerinin görev kuralları da diğer mahkemelerin görev kuralları gibi kamu düzenine ilişkin ve emredici niteliktedir. Mahkeme görev hususunu ileri sürülmesine gerek kalmaksızın kendiliğinden yargılamanın her aşamasında inceleyebilir. Görev kurallarının kamu düzeni ile ilgili olmasının doğal sonucu olarak genel mahkemelerin görevine giren bir uyuşmazlık özel mahkemelerde görülemeyeceği gibi, özel mahkemelerin görevine giren bir uyuşmazlık da genel mahkemelerde görülemez. Ancak birbiri ile bağlantısı nedeniyle birleştirilmesi gereken davalarda, uyuşmazlığın bir kısmı için genel mahkemelerin, bir kısmı için özel mahkemelerin görevli olması halinde davaya hangi mahkemede bakılacağı konusunda sorun çıkabilir. Bu noktada yargılamanın daha çabuk ve daha az giderle sonuçlanmasını sağlamak için, iş mahkemelerinin görev alanı dı-

şında kalan uyuşmazlıkların, bu mahkemelerde görülen iş uyuşmazlıkları ile bağlantısı olduğu takdirde, davaların birleşmesi yoluyla iş mahkemesinde bakılması gerektiği düşünülebilir. Çünkü bağlantı kapsamındaki davalarda davalı veya davacı genelde işçidir. İşçinin İş Mahkemeleri Kanunundan yararlanması lehinedir. Esasen yasanın izlediği amaç da budur. Böyle bir davada iş mahkemesi görevsizlik kararı veremez²⁰.

c. Sosyal Güvenlikten Kaynaklanan Davalar

Sosyal güvenlik açısından baktığımızda iş mahkemelerinin görevli olabilmesi için her şeyden önce uyuşmazlığın yanlarının Sosyal Güvenlik Kurumu ile sigortalılar veya yerine geçenler olması gerekir (5521 1/B). Kısaca uyuşmazlık sigortalılık ilişkisinden doğmalıdır. Bu konuda 5510 sayılı yasanın 101. maddesinde, bu kanun hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili ortaya çıkan uyuşmazlıkların iş mahkemelerinde görüleceğine ilişkin hüküm bulunmaktadır. HMK iş mahkemelerinin görevine giren dava ve işler bakımından bir değişiklik getirmemiştir.

2. Mahkemenin Yetkili Olması

a. Genel Olarak

Yetki, davaya hangi yer mahkemesinin bakacağı ile ilgili bir husustur. Yetkiye ilişkin genel kurallar HMK 5-16. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Ayrıca 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nda da yetkiye ilişkin özel düzenleme bulunmaktadır. Anılan yasanın özel bir yasa olması itibarıyla iş mahkemelerinin yetki sorununun çözümünde öncelikle uygulanması gerekmektedir. Kaldı ki HMK'nın 5. maddesi, diğer kanunlarda yer alan yetkiye ilişkin hükümleri saklı tutmuştur. 5521 sayılı yasanın 5. maddesine göre; "İş mahkemelerinde açılacak her dava, açıldığı tarihte dava olunanın Türk Medeni Kanunu gereğince ikametgahı sayılan yer mahkemesinde bakılabileceği gibi, işçinin işini yaptığı işyeri için yetkili mahkemede de bakılabilir. Bunlara aykırı sözleşme muteber sayılmaz." Bu özel yetki kuralı uyarınca davacı (işçi veya işveren) seçimlik hakka sahip bulunmaktadır. Davacı davayı dilerse davalının yerleşim yerinde,

dilerse işçinin işini yaptığı işyerinin bulunduğu yer mahkemesinde açabilecektir²¹. Davalının ikametgahı mahkemesi ifadesi HMK'daki genel yetki kuralına da uygundur. İşçinin işini yaptığı işyeri mahkemesini ise, taraflar arasında uyuşmazlığın kaynağı ve davanın açılmasına neden olan iş ilişkisinin geçtiği işyeri olarak anlamak gerekir²². HMK'nın 14/1. maddesi uyarınca, dava bir şubenin işlemlerinden doğuyorsa, o şubenin bulunduğu yer mahkemesi de yetkilidir. Özellikle sosyal güvenlikten kaynaklanan davalarda, dava konusu işlemin SGK'nın şubesi tarafından yapılması halinde o şubenin bulunduğu yerde de dava açılabilir. Birden fazla davalı bulunması halinde HMK 7. ve 14. maddeleri uyarınca, bunlardan birisinin yerleşim yeri mahkemesinde dava açılabilir²³.

b. Mahkemenin Yetkisini Kendiliğinden Gözönüne Alması

İş mahkemeleri açısından belirlenen yetki kurallarına aykırı sözleşme muteber sayılmamıştır. Kaldı ki, HMK 17. madde gereğince yetki sözleşmesi işçinin taraf olduğu davalar bakımından olanaksız hale gelmiştir. O nedenle iş mahkemeleri açısından yetki kamu düzenine ilişkindir. Yetkinin kamu düzenine ilişkin olması nedeniyle, taraflarca ileri sürülmesi dahi mahkeme bunu yargılamanın her aşamasında göz önüne alıp yetkisizlik kararı verebilir (m. 19)²⁴.

c. Yetki İtirazında Bulunulması

Yetki itirazı sonucunda ortaya çıkan uyuşmazlığın iş mahkemelerinin yetkisini düzenleyen 5521 sayılı yasanın 5. maddesine göre çözümlenmesi gerekir. Anılan maddeye göre yetki, kamu düzeninden sayılmakla birlikte, kesin değildir. Burada iki yetki kuralı getirilmiştir. Davacının, yetkili mahkeme açısından, seçimlik hakkı bulunmaktadır. Seçilen yetkili mahkemenin açıklamasıyla, yetkili mahkeme belirlenerek yetkisizlik kararı verilebilecektir²⁵. Ayrıca bu konuda 5510 sayılı yasanın 101. maddesinin "uyuşmazlıkların çözüm yeri" başlıklı; "Bu kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde, bu kanun hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili ortaya çıkan uyuşmazlıklar iş mahkemelerinde görülür" hükmü gereği iş mahkemelerinin yetki hususu 5521 sayılı yasada düzenlenmiş bulun-

duğundan, sorunun 5. madde hükmü çerçevesinde çözülmesi gerekir.

3. İlk İtirazlar

İlk itirazlar HMK'nın 116. maddesinde yetki, tahkim ve iş bölümü itirazı olarak belirtilmiştir. İlk itirazlar cevap dilekçesi ile birlikte ileri sürülebilir (m. 131). Cevap süresi içinde bildirilmeyen ilk itirazları bildirmek üzere hakim taraflara süre veremez²⁶. Davalının cevap dilekçesi vermemiş olması ona sonraki aşamalarda ilk itirazları ileri sürme hakkı vermez. İlk itirazların ileri sürülebileceği zaman kesiti yasa ile belirlendiği için daha sonra ıslah yoluyla ilk itirazlar ileri sürülemez. İlk itirazların süresinde ileri sürülüp sürülmediği mahkemece re'sen araştırılır. İş mahkemelerinde tahkimin uygulanmasının sınırlı ve sıkı koşullara bağlanması, yetkinin kamu düzeninden olması ve görev bakımından iş bölümünün söz konusu olmaması nedeniyle ilk itirazların iş mahkemelerinde uygulanırlığı fiilen yoktur.

4. Tarafların Sulhe Teşvik Edilmesi

Genel usul yasasının yanında ayrı ve özel bir usul yasasının uygulanıyor olması, iş mahkemelerini, yargılama usulü bakımından diğer mahkemelerden farklı hale getirmektedir. Bu farklılığı ortaya çıkaran en önemli hususlardan birisi hakim tarafları sulhe teşvik etmesidir (5521 sayılı Kanun m. 7). Ayrıca HMK'nın 320/2. maddesinde de hakim tarafları sulhe teşvik edeceği belirtilmiştir. Sulhe teşvik hakim için bir yükümlülük olarak getirilmiştir. Hakim sulh yolunu denediğini zapta geçecektir. Ön inceleme aşaması geçtikten sonra hakim sulhe teşvik zorunluluğu bulunmamaktadır. Ancak sulh konusunda sonuç alınacağı kanaati hasıl olursa bir defaya mahsus yeni bir duruşma günü belirlenebilir²⁷. Sulh yoluna başvurmak taraflarla diyalogu, açıklama yapmayı, bilgilendirmeyi, belki ikna çabasını gerektirmektedir. Mahkemelerin aşırı iş yükü nedeniyle hakim zamanının yetersizliği, sulh yaptırma konusundaki eğitim ve deneyim eksiklikleri ile sulhe teşvik halinde tarafsızlığını yitirme endişesi²⁸, yasanın sulhe ilişkin hükümlerinin uygulanmasını bir formalitenin yerine getirilmesi ve

ön hatırlatmadan ibaret kalmasına yol açacak, sonuç doğurmayacaktır. Ayrıca sosyal güvenlik hakkına ilişkin davalar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği davalardan olmadığı için tarafların sulhe teşvik edilmesi söz konusu olmayacaktır. Feragat ve kabul mahkeme-yi bağlamadığı gibi tarafların sulh olmaları da mahkemeyi bağlamayacaktır (m. 137).

VI. Tahkikat

Tahkikat, çekişmeli hususta hüküm verilebilmesi amacına dönük olarak, uyuşmazlığın aydınlığa kavuşturulması için yapılan işlemlerdir²⁹. Bu işlemler duruşmalar yoluyla yapılır. HUMK'nın duruşma yapılmasına ilişkin "Kanunun gösterdiği istisnalar haricinde hakim her iki tarafı istima veyahut iddia ve müdafaalarını beyan etmeleri için kanuni şekillere tevfikan davet etmedikçe hükmünü veremez." (m. 73) kuralına HMK'da yer verilmemiştir. Buna karşılık HMK'da (duruşma yapılması kuralına açıkça yer verilmemekle birlikte), hukuki dinlenilme hakkı düzenlenmiştir (m. 27). Bunun HMK açısından bir eksiklik olduğu söylenebilir³⁰. Bu nedenle mahkemenin, mümkün olduğu halde tarafları duruşmaya çağırılmadan dosya üzerinden karar verebilmesi öngörülmüştür (m. 320/1).

Tahkikat safhasında tarafların ileri sürdükleri vakıaların doğru olup olmadığı araştırılır. Sonra iddia ve savunmalar gözden geçirilir, bunların ispatı için gösterilen deliller incelenir. Taraflar isticvap edilebilir. Ön inceleme aşamasında da ihtiyaç duyulması halinde isticvap yoluna başvurulabilir³¹. Delillerin incelenmesi bitince, davanın yeterince aydınlandığı kanaatinde olan hakim, tahkikat safhasını tamamlamış olur (HMK m. 146, 184, 321). Her iki tarafa da tahkikatın tümü hakkında söz hakkı verip yargılamayı sona erdirir (m. 321)³².

A. İddia ve Savunmanın Genişletilmesi ve Değiştirilmesi Yasağı

1. Genel Olarak

Basit yargılamada iddia ve savunmanın bildi-

rilmesi zamanı, yazılı yargılamaya göre farklılık gösterir. Davacı davanın açılması ile davalı ise cevap dilekçesi vermek suretiyle iddia ve savunmalarını ileri sürüp açıklayabilirler. Savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağının başlangıç anı (HUMK'daki düzenlemeden farklı olarak) değiştirilmiş ve öne çekilmiştir. Dolayısıyla, savunmanın değiştirilmesi ve genişletilmesi yasağı cevap dilekçesinin mahkemeye verilmesi ile başlayacaktır (HMK m. 319). Bu aşamadan sonra yasadaki istisnalar dışında (ıslah, taraf değişikliği (m. 124), feragat, karşı tarafın rızası, dava konusunun temlikli³³) dava ve cevap dilekçesindeki iddia ve savunmalar değiştirilip genişletilemez. Bir kısım savunma sebeplerinin saklı tutularak sonradan ileri sürülmesi genişletme ve değiştirme yasağına girer³⁴. Taraflardan birisinin ön inceleme duruşmasına mazeretsiz olarak gelmemesi halinde, diğer taraf, iddia ve savunmasını karşı tarafın rızası olmaksızın genişletebilir veya değiştirebilir (m. 141). Buna karşılık hakimin kendiliğinden araştırması gereken konularda yasak söz konusu olmaz. Çünkü hakim, söz konusu olan hususu, taraflarca ileri sürülmesine gerek kalmaksızın dava kapsamına sokmak zorundadır³⁵. Bu nedenle, kamu düzenini ilgilendiren hizmet tespiti davalarında hakimin delilleri kendiliğinden toplaması ve sonucuna göre karar vermesi gerekir.

Bir hakkı ortadan kaldırmaya yönelik itirazlar (ifa ve ibra gibi) her zaman ileri sürülebilir ve hakim tarafından kendiliğinden göz önüne alınır. Bir savunma olarak def'ilerin taraflarca ileri sürülmesi gerekir. Bunlardan en önemlisi zamanaşımı def'i olup cevap süresi içinde ileri sürülebilir. Cevap süresinin geçirilmesinden sonra zamanaşımı savunmasının ileri sürülmesi savunmanın genişletilmesi yasağı ile karşılaşacaktır³⁶. Zamanaşımı savunmasının ilk itiraz olmaması nedeniyle, karşı tarafın rıza göstermesi halinde cevap süresinden sonra da ileri sürülebilir. Davalı tarafa cevap dilekçesini hazırlaması için ek süre verilmesi halinde, uzayan cevap süresi içinde (m. 317/2) zamanaşımı def'i ileri sürülebilir. Basitlik esasına dayalı olan iş yargılamasında yazılı olarak verilen ıslah dilekçesinin (ıslah sözlü olarak da yapılabilir

(m. 177/2)) karşı tarafa tebliğini (sözlü yapıldığı takdirde tutanağın) izleyen iki haftalık süre içerisinde ıslaha konu alacaklar bakımından zamanaşımı savunmasında bulunulabilir. İşçilikten kaynaklanan alacak davalarında, genellikle hizmetin süresi ve ücretin miktarı taraflar arasında uyuşmazlık konusu olup, gerçek süre ve miktar yargılama sırasında delillerin toplanması ve değerlendirilmesi ile ortaya çıktığından hakimin henüz tahkikat başlamadan önce ön inceleme aşamasında zamanaşımı savunmasını karara bağlaması mümkün değildir³⁷. Kaldı ki dosyaya usulü dairesinde giren belgelerde, hak düşürücü sürenin geçtiği veya zamanaşımının gerçekleştiği görülemiyor, tahkikata girildikten sonra anlaşılabilir veya itiraza uğramayan zamanaşımı savunması sonraki aşamalarda ileri sürülüyorsa hakim bu zamanı beklemek zorunda kalacağından, ön inceleme aşamasında zamanaşımı hakkında karar vermek mümkün olmayabilecektir.

2. Muvafakat

İddia ve savunmanın genişletilmesi yasağı, emredici nitelikte bir hüküm değildir. Bu nedenle, hakim tarafından kendiliğinden gözönüne alınmaz. Karşı tarafça bunun ileri sürülmesi gerekir. Karşı taraf muvafakat ettiği takdirde iddia ve savunmalar değiştirilip genişletilebilir. Savunmanın genişletilmesi yasağının istisnalarından biri olan muvafakat (m. 141), açık olmalıdır. Bu nedenle, savunmanın genişletilmesine muvafakat edilmediğine dair beyanın bildirilmesine (bu yönde itirazda bulunulmasına) gerek yoktur. Açık muvafakat edilmediği durumlarda, karşı taraf yararına, genişletilen savunma çerçevesinde, mahkemece dikkate alınmasını gerektiren usuli kazanılmış hak doğmaz. Bu durumda karşı taraf açısından ıslah yoluna başvurmaktan başka çıkar yol yoktur.

3. Fazlaya İlişkin Hakların Saklı Tutulması

Uygulamada, fazlaya ilişkin haklar saklı tutulmak suretiyle açılan ilk kısmi davada (yaptırılan bilirkişi incelemesiyle) gerçek alacak miktarı belirlendikten sonra, saklı tutulan alacak bakiyesi için ek dava, ıslah ya da ek dilekçe ile

tespit edilen gerçek alacak miktarı talep edilmektedir. Artık ne ilk ne ek davada veya ıslah dilekçesinde fazlaya ilişkin hakların saklı tutulması zorunluluğu bulunmamaktadır. O nedenle, talep konusunun kalan kısmından açıkça feragat edilmiş olmadıkça, fazlaya ilişkin hakların saklı tutulmaması suretiyle talep konusunun geri kalan kısmından davacının zımni feragati söz konusu olmayacaktır (HMK 109). Davacı talebini ek davada veya aynı dava içinde ıslah yoluyla hatta ıslaha gerek kalmaksızın artırabilecektir. Aynı dava içinde talebin artırılmasında iddianın genişletilmesi yasağı işlemeyecektir (m. 107).

B. Ön Sorun

İş yargılamasında bazı ön sorunlar çıkabilir (m. 165). İlgili taraf, dilekçe vermek suretiyle yahut duruşma sırasında sözlü olarak bunu ileri sürebilir (m. 163). Örneğin taraflar bordrolardaki veya diğer belgelerdeki imzalara itiraz edebilirler. Bu sorunların yazılı usulde olduğu gibi giderilmesi gerekir (m. 208-224). Hâkim, taraflardan birinin ileri sürdüğü ön sorunu incelemeye değer bulursa, belirleyeceği süre içinde, varsa delilleriyle birlikte cevabını bildirmesini diğer tarafa tefhim veya tebliğ eder. Gerekli gördüğü takdirde tarafları davet edip dinledikten sonra bu konudaki kararını verir (m. 164).

İş yargılamasında en önemli sorun, hüküm verilebilmesi için idari makamın tespitinin veya diğer bir dava sonucunun beklenmesidir. Ön inceleme aşamasında, idari makama başvuru veya diğer bir davanın sonuçlanmasının bekletici sorun yapılmasına yasal bir engel bulunmamaktadır. Mahkeme, ilgili tarafa görevli mahkemeye veya idari makama başvurması için uygun bir süre verir. Bu süre içinde görevli mahkemeye veya idari makama başvurulmadığı takdirde, ilgili taraf bu husustaki iddiasından vazgeçmiş sayılarak esas dava hakkında karar verilir (m. 165). Özellikle işçilik alacakları için açılan davada, hizmet ilişkisinin ya da süresinin açıklık göstermediği ve taraflardan birisinin hizmet tespiti davası açması durumunda, bu davanın sonucu beklenmektedir. Ayrıca feshe bağlı olan kıdem ve ihbar tazminatı ile yıllık izin ücreti alacakları için açılan davada iş söz-

leşmesinin feshinin geçersizliğinin tespiti; İş kazasından kaynaklanan tazminat davalarında ise, iş kazası tespit davasının sonucunun beklenmesi gerekir.

C. Delillerin Bildirilmesi

Basit yargılama usulünde getirilen hükümler, doğrudan olmasa da dolaylı olarak delillerin bildirilmesi zamanı, ispat ölçüsü ve taraflarca ileri sürülecek iddia ve savunma vasıtalarını sınırlandırmaktadır. Basit yargılama usulünde delilleri taraflar getirir. Amacına aykırı düşmedikçe bütün ispat vasıtalarından yararlanılabilir³⁸. Hizmet tespiti davaları dışında hakim kendiliğinden delil araştırmaz³⁹. Dava dilekçesinde davacı, cevap dilekçesinde ise davalı, iddia ve savunmalarını hangi delillerle ispat edeceğini belirtecektir (m. 119/1-f; 129/1-e). Belgelerin dilekçeler ile birlikte eklenerek verilmesi zorunludur (m.318). Eklenmemesi ihtimali göz önüne alınarak, ön inceleme aşamasında da yazılı delillerin sunulması için kesin süre verilmesi öngörülmüştür (m. 140/5).

1. Delillerin Bildirilmesi Zamanı

Kural olarak basit yargılamada deliller dava ve cevap dilekçeleri ile birlikte somut olarak bildirilir. Usulün 318. maddesi: “taraflar dilekçeleri ile birlikte tüm delillerini açıkça ve hangi vakıanın delili olduğunu da belirterek bildirmek; ellerinde bulunan delillerini dilekçelerine eklemek ve başka yerlerden getirtilecek belge ve dosyalar için de bunların bulunabilmesini sağlayan bilgilere dilekçelerinde yer vermek zorundadır” hükmünü içermektedir. Dolayısıyla, davacı açısından dava dilekçesi, davalı açısından ise cevap dilekçesinin verilmesinin delil ikamesi için son usuli işlem olarak kabul edilmiş⁴⁰ olması tarafların iddia ve savunma vasıtalarını sınırlandırmaktadır. Ayrıca delillerin dava ve cevap dilekçeleri ile birlikte derhal ikamesi zorunluluğu, taraflarca derhal ispat edilmesi imkanı olmayan iddiaların⁴¹ ileri sürülmesi ve hakim tarafından tahkiki imkanını ortadan kaldırmaktadır⁴². Buna karşılık, dava dilekçesinde delil türlerinin adlarını saymak ya da “bütün yasal deliller” gibi genel geçer ifadeler yerine somut bir şekilde davanın başında ileri sürül-

mesini sağlaması nedeniyle ayrıca zaman kaybedilmesini önleyecektir⁴³. Anılan madde, taraflara delillerini dava ve cevap dilekçeleri ile bildirmelerini öngörmekte iken, 140/5. madde ön inceleme duruşmasında, taraflara dilekçelerinde gösterdikleri, ancak henüz sunmadıkları belgeleri mahkemeye sunmaları veya başka yerden getirtilecek belgelerin getirtilebilmesi amacıyla gereken açıklamayı yapmaları için iki haftalık süre verileceğini belirtmekle, sonradan delil gösterilmesine izin verilebileceğini öngörmektedir. Tahkikatın başlamış olmasına rağmen sonradan delil gösterilebilecek olması (145. madde uyarınca); yargılamayı geciktirme amacı taşımaması veya süresinde ileri sürülememesinin ilgili tarafın kusurundan kaynaklanmamasına bağlıdır. Sonradan delil ikamesi hakim takdirindedir. Hakim bu yetkisini basit yargılama usulünün amaç ve ilkelerine uygun kullanmak durumundadır. Belli koşullar altında sonradan delil bildirilebilecek olması, ikinci bir tanık listesi verme imkanı vermez (m. 240/2). Bunun ıslah yoluyla veya karşı tarafın onayıyla aşılması da mümkün değildir. İkinci tanık listesi verilmesi yasağı re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu hizmet tespiti davaları bakımından uygulanmaz. Taraflara tüm delillerini dava ve cevap dilekçeleri ile birlikte bildirmeleri öngörülmüş (m. 318) iken, 243. madde, tanık listesi için kesin süre verilmesi, liste verilmemiş olmasına rağmen kesin süre verilen duruşmada hazır edilen tanıkların dinlenmesi gerektiği kuralını getirmektedir. Söz konusu hüküm, 318. maddedeki kuralı fazlasıyla esnetmektedir.

Yargılamanın kötü niyetle uzatılmasını önlemek amacıyla, daha sonraki oturumlara gelen tarafın yokluğunda yapılan işlemlere itiraz edemeyeceği ilkesi benimsenmiştir (m. 147/2). Davaya süresinde cevap vermemiş olan taraf davayı inkar etmiş sayılır. İnkâr sınırları içinde kalmak ve savunmanın genişletilmesi/değiştirilmesi yasağına uymak koşuluyla yukarıda belirtilen hükümler (m. 140/5 ve m. 145) gözönüne alındığında, davalının delil göstermesi engellenmiş değildir. Duruşmaya hangi aşamada katılmışsa, dava dilekçesindeki olayları inkar etmiş sayılma kapsamında ve savunmanın genişletilmesi yasağı içinde kalmak koşuluyla

delillerini bildirebilir⁴⁴.

2. Delillerin İncelenmesi

a. Genel Olarak

Basit usulde delillerin incelenmesi yazılı usulde olduğu gibidir. Deliller dava ve cevap dilekçeleri ile somutlaştırılacak, elde bulunan belgelerin karşı taraf sayısından bir fazla örneğinin dilekçeye eklenecek (m. 121) ve bu dilekçeler karşı tarafa tebliğ edilmiş olacağından ayrıca delil dilekçesinin karşı tarafa tebliğine gerek yoktur. Delillerin takdiri mahkemeye aittir. Tarafların tüm delillerinin kabul edilmesi gibi bir hakları yoktur⁴⁵.

b. Tanık Delili

Hakim, yargılamayı dürüstlük kuralı (m. 29/1) ve usul ekonomisine (m. 30) uygun olarak yürütebilmek için, tarafların usul hukukuna ilişkin kuralları dolayısıyla tanık gösterme taleplerini kötüye kullanmalarına izin vermemelidir. Hakim başlangıçta bildirilecek tanıkların sayısını kısıtlayamaz ise de, gösterilen tanıklardan bir kısmının tanıklığı ile, ispat edilmek istenen husus hakkında yeter derecede bilgi edildiği takdirde, geri kalanların dinlenmemesine karar verebilir (m. 241)⁴⁶.

Uygulamada kimi kez yapıldığı üzere "tanıkların taraflarca duruşmada hazır bulundurulması" şeklindeki ara kararları ve buna ilişkin kesin süre verilmesi usule uygun değildir. Verilen kesin sürenin hukuksal bir değeri yoktur. Çünkü kesin süre ancak tarafın yapabileceği bir iş veya işlem için verilebilir. Tarafın tanığı hazır etme gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır⁴⁷. Ancak tanık listesinde adresi gösterilmeyen veya gösterilen adreste bulunamayan tanığın adresinin gösterilmesi için verilen kesin süre içinde adres gösterilmeyen veya gösterilen adresi doğru çıkmayan tanık taraflarca hazır bulundurulur ise dinlenir (m. 243/1)⁴⁸. Davetiye tebliğine rağmen gelmeyen tanığın zorla getirilmesine karar verilebilir (HMK m. 245). Tanık bildirilen adreste bulunamaz ise dinlenmesinden vazgeçilmiş sayılır (240/3).

c. Diğer Deliller

İş yargılamasında kural olarak delillerin ta-

raflarca hazırlanması ilkesi kabul edilmiş ise de, keşif ve bilirkişi incelemesine mahkeme kendiliğinden karar verebilir, tarafları isticvap edebilir. Mahkeme tarafından re'sen başvurulabilecek deliller (örneğin keşif ve bilirkişi incelemesi gibi) yönünden, yatırılan avansın yeterli olmaması ve verilen süre içerisinde gider karşılanmaması durumunda, ileride haksız çıkan taraftan alınmak üzere, bu giderin devlet hazinesinden karşılanmasına karar verilebilir (m. 325)⁴⁹. Ayrıca sosyal güvenlik hakkından kaynaklanan davalarda hakim kendiliğinden delil araştırıp, bunlara başvurabilir.

3. Kesin Süre Verilmesi

Uygulamada öne çıkan en önemli sorunlardan birisi kesin süre verilmesi sorunudur. Medeni usul hukukunda süreler genel olarak taraflar için öngörülen süreler ve mahkemeler için öngörülen süreler olarak ikiye ayrılmaktadır. Taraflar için öngörülen süreler tarafları belli zaman kesitleri içerisinde belli işlemlerde bulunma durumunda bırakan sürelerdir. Tarafın öngörülen süre içerisinde yapması gereken işlemi yapmaması halinde, kural olarak taraf o hususla ilgili olan hakkından vazgeçmiş sayılacağı için bu durum genellikle o taraf aleyhine bazı sonuçlar doğurur⁵⁰. Süreler kanunda belirtilir veya hakim tarafından tespit edilir (m. 90). Taraflar için kanun tarafından konulan süreler (genel olarak haftalık veya iki haftalık olarak belirlenmiştir) kural olarak kesindir (m. 94/1). Öngörülen sürelerde yapılması gereken işlem yapılmaz ise o hak düşer. Buna karşılık hakim verdiği süreler kural olarak kesin değildir. Hakim kendi belirlediği kesin olmayan süreleri makul sebeplere dayanarak azaltıp çoğaltabilir (m. 90). Çünkü hakim bir işlemin yapılmasını öngören süreye ilişkin kararı bir ara karardır. Bilindiği üzere hakim ara kararlarından dönebilir. Belirlenen süreyi kaçıran taraf yenisini isteyebilir. Bu suretle verilecek ikinci süre kesindir ve bir daha verilmez (m. 94/2).

Verilen kesin süre içerisinde öngörülen işlem yapılmadığı takdirde, sürenin verildiği taraf aleyhine sonuçlar ortaya çıkar. Kaldı ki, kesin süre diğer taraf için usuli kazanılmış hak doğurur. Bu nedenle hakim, kesin süreye ilişkin ara

kararından dönemez ve bu süreyi uzatamaz⁵¹. Mahkemece getirtilmesi gereken resmi kurumlara ilişkin bilgi ve belgelerin taraflarca ibrazı için kesin süre verilemez. Bunların tarafların bildireceği kurum veya kuruluşlardan, olmadığı takdirde re'sen ilgili kurum ve kuruluşlardan tahkik edilmesi gerekir⁵². Ayrıca re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı hizmet tespiti davalarında kesin süre verilemez⁵³.

D. Davanın İhbarı

1. İş Uyuşmazlıklarında

İş mahkemelerinde açılan davalarda, asıl/alt işveren ilişkilerinin bulunması ve üçüncü kişilerin sorumluluklarının doğması ihtimali karşısında, davanın ihbarına özellikle davalı kamu kurumunun işi ihale etmesi nedeniyle sıkça başvurulmaktadır. Davanın ihbarı, devam eden bir davada taraflardan birisinin davaya müdahale suretiyle üçüncü kişinin kendisine savunma ve doğacak sorumluluk bakımından yardım etmesini sağlamasıdır⁵⁴. Tahkikat sonuçlanıncaya kadar dava ihbar edilebilir. Davanın ihbarı, davanın taraflarına ait tek taraflı bir usul işlemi olup, mahkeme işlemi değildir⁵⁵.

Davanın ihbar edilmesi husumet yöneltme niteliğinde değildir. Husumet kamu düzeniyle ilgili olup, res'en gözetilmelidir. HMK'nın 61. maddesinde düzenlenen, "Taraflardan bir davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa, tahkikat sonuçlanıncaya kadar davayı üçüncü kişiye ihbar edebilir" hükmü gereğince, davanın ihbarı üzerine, davaya katılan üçüncü kişi, fer'i müdahil konumundadır⁵⁶. Davada ancak taraf olanlar hakkında hüküm kurulabileceğinden (m. 69), fer'i müdahile davanın ihbarı suretiyle husumet yöneltilemez ve hakkında hüküm kurulamaz. Ancak müdahil olan kişi bu sıfatı ile hüküm başlığında yer alır (m. 297). Fer'i müdahil, ancak katıldığı tarafla birlikte ve onun adına hükmü temyiz edebilir. Bununla beraber aleyhine hüküm kurulmuş olması halinde ise, fer'i müdahilin de kendi adına hükmü temyiz etme hakkı bulunmaktadır.

Mahkemece ihbarda bulunan tarafa sırf ihbar yüzünden ayrıca bir süre verilmez ve bu nedenle

yargılama başka güne bırakılmaz. İhbarda bulunmak isteyen taraf, ihbarda bulunduğu kişiye, ihbar sebebini ve yargılamanın hangi aşamada bulunduğunu belirtmelidir (m. 62).

2. Sosyal Güvenlikten Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda

Hizmet tespiti davalarında, Sosyal Güvenlik Kurumu, elde edilecek hükmün sigortalılık hakları yönünden uygulayıcısı olması nedeniyle yasal hasım konumundadır. Sosyal Güvenlik Kurumu yanında, tespiti istenen sürede işyerinde işveren olarak bulunanların tümü, zorunlu dava arkadaşıdır. Zira alınacak ilam, sonuçta SGK tarafından infaza ve böylece sigortalının bu hakkının tesciliyle sigorta primlerinin işverenden tahsiline yol açacağından, sigortalıyı çalıştıran gerçek veya tüzel kişilere karşı da dava açılması gerekir⁵⁷.

E. Uzman Raporu Aldırılması

Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen en önemli yeniliklerden birisi de, tarafların, dava konusu olayla ilgili olarak, uzmanından bilimsel mütalaa alabilecek olmalarıdır (m. 293). İşçi işveren arasındaki ilişkilerin gittikçe kompleks hale gelmesi, uyuşmazlıkların bilinen çözüm şekillerinin dışına taşması nedeniyle olayın aydınlatılması, özel bilgi ve incelemeleri gerekli kılabilir. Kaldı ki taraflar her konuda bilgi sahibi olamayabilirler. Uzman raporuna başvurmak ve uzmanın seçimi hakimın değil, tarafların takdirindedir. Bu nedenle, yargılama gideri sayılarak uzman raporu aldırılmasına ilişkin herhangi bir gider talebinde bulunulamaz. Uzman raporu bir delil olarak kabul edilmemektedir⁵⁸. Uzman raporu mahkemeyi bağlamaz. Mahkeme isterse ayrıca bilirkişiden rapor alabilir. Uzman raporu ile bilirkişi raporu arasında çelişki çıkması halinde hangisine itibar edileceği hususu hakim takdirine kalmıştır. Uzman raporu aldırılması, bilirkişi deliline sıkça başvuru olan iş mahkemeleri açısından özelliği olan bir uygulama haline gelebilir. Mahkemelerin ve tarafların yıllarca yapılagelen bilirkişi raporu aldırılması uygulamasından vazgeçmeleri kolay olmayacaktır. Uzman raporu aldırılması buna bir alternatif gibi ortaya çıkmıştır. Bilirkişi raporu aldırılması

yoluna başvuramayan taraflar uzman raporu sunacaklardır. Bu yola başvurulması, yeterli para bulamaması veya iyi uzman bulamaması nedeniyle, taraflardan zayıf konumda olan işçi aleyhine işleyecektir. Uzman raporu aldırılması yoluna başvurulması kamu açısından da kayıp olacaktır. Bilirkişi ücretleri kaynakta vergilendirilir iken uzman ile bundan rapor alıran kişi arasındaki ücret ilişkisi gizli kalacaktır.

VII. Hüküm

Tahkikat bittikten sonra artık delil ibraz edilmez. Evrak üzerinde hüküm verilmesi gerekmediği takdirde, 321. maddeye göre hakim iki tarafın son sözlerini dinledikten sonra yargılamanın sona erdiğini bildirerek kararını tefhim eder. Kararın tefhimi, en az 297. maddede belirtilen hüküm sonucunun duruşma tutanağına geçirilerek okunması suretiyle olur. Gerekçeli kararın, tefhim tarihinden başlayarak bir ay içinde yazılması gerekir (m. 294/4). Kararın başına “Türk milleti adına” ibaresinin eklenmesi ve gerekçeli kararın yazıldığı tarihin kararda belirtilmesi gerekir. “Ekli karar okundu”, “davanın kabulüne” veya “davanın kısmen kabulüne” gibi soyut nitelikli hüküm verilmemesi gerekir. Böyle bir karar şeklinde esasen hüküm bildirilmiş olmamaktadır⁵⁹. Burada temyiz süresinin başlangıcı bakımından değişiklik meydana gelmiştir. HMK 366 hükmü gereği, temyiz süresi iş mahkemeleri açısından, tebliğden itibaren başlayacaktır. Temyiz süresi yüze karşı verilen hükmün tebliğini izleyen günden başlar. Ancak yasanın geçici 1. maddesi hükmü gereği 01.10.2011 tarihinden önce açılmış davalar bakımından temyiz süresi önceden olduğu gibi tefhimden itibaren başlayacaktır.

A. Dosya Üzerinden Karar Verilmesi

Esas olan, mahkemenin duruşma açıp, tarafları dinleyip karar vermesidir (m. 294/2). Dosya üzerinden karar verilmesi istisnai bir durum olmakla birlikte mahkeme, mümkün olan hallerde tarafları duruşmaya davet etmeden dosya üzerinden karar verir (m. 320/1). Dolayısıyla, ön inceleme ve tahkikat aşamalarına hiç girilmeyebilir. Kamu düzeninden olması ve dava şartı olması nedeniyle görevsizlik ve yetkisizlik

kararları duruşma yapılmadan verilebilir. Dava şartlarının yokluğu ve verilen süre içerisinde tamamlanmaması, dava dilekçesindeki zorunlu unsurlara ilişkin eksikliğin verilen süreye rağmen giderilmemesi halinde dosya üzerinden karar verilebilir. Birleştirme kararları da duruşma yapılmadan verilebilmektedir⁶⁰.

Dosya üzerinden karar verilmesine imkan sağlayan bir hüküm de 2821 sayılı Yasa'nın 15. maddesinde bulunmaktadır. Söz konusu maddede, TİS yapma yetkisi bakımından tarafların başvurusu üzerine "İşçi ve üye sayılarının tespitinde maddi hata iddiasıyla süreye ilişkin itirazları mahkeme altı iş günü içinde duruşma yapmaksızın kesin olarak karara bağlar" denilmektedir.

B. Davaların Birleştirilmesi Kararı Verilmesi

Davaların birleştirilmesi iş mahkemelerinde sıkça verilen bir karar türüdür. Aynı mahkemede görülmekte olan bağlantılı davaların, davanın her aşamasında istek üzerine veya re'sen, ilk davanın açıldığı mahkemede birleştirilmesine karar verilebilir. Birleştirme için duruşma gününün beklenmesi gerekmez⁶¹. İlk davanın açıldığı mahkeme, birleştirme kararı veren ikinci davanın açıldığı mahkemenin kararı ile bağlıdır (m. 166/1). Birleştirme kararının bağlayıcı olması, ilgisiz ve sorunlu dosyaların birleştirilmesi bakımından sakıncalıdır. Davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte bulunması durumunda, bağlantı var sayılır (m. 166/4). Ancak işçilik alacakları bakımından taraflardan yalnızca birisinin (işçi ya da işverenin) aynı olması tek başına birleştirme için yeterli sebep değildir. Yargıtay, bir futbolcunun çeşitli kulüplerdeki hizmetinin tespiti için bu kulüplere karşı tek bir dilekçe ile açılan davanın ayrılması gerektiğine karar vermiştir⁶².

C. Davaya Son Veren Taraf İşlemleri

Hiç kimse kendi lehine olan bir davayı açmaya zorlanamayacağı gibi açmış olduğu bir davayı da sonuna kadar takip etmeye zorlanamaz. Dolayısıyla, taraflar yargılamanın her

aşamasında davadan feragat edebilir (m. 307), davayı kabul edebilir (m. 308), sulh olabilirler (m. 313). Feragat ve kabul kesin hükmün sonuçlarını doğurur.

Sosyal güvenlik hakkı, anayasal olarak tanınmış ve vazgeçilemez temel bir hak olup, hiç kimse bu hakkından feragat edemez. Dolayısıyla, hizmet tespitine ilişkin davalarda feragat olmaz⁶³. Ancak feragatın geçersizliği açılmış bir davayı takip etme zorunluluğunu göstermez. Feragat da olduğu gibi kabul de, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri davalarda hüküm doğuracağından, sosyal güvenlik hakkına ilişkin olarak açılan davalarda karşı tarafın davayı kabul etmiş olması, davanın kabulü sonuçlanmasını gerektirmez. Bu hakka ilişkin uyuşmazlıklarda sulh yoluna da gidilemez. O nedenle, tarafların sulhe teşvik edilmesi gerekmez.

VIII. Kanun Yolları

A. Genel Olarak

HMK geçici 1. maddesi, bu kanunun yargı yolu ve göreve ilişkin hükümlerinin kanunun yürürlüğe girmesinden önceki tarihte (01.10.2011) açılmış olan davalara uygulanmayacağını belirtmektedir. O nedenle, 01.10.2011 tarihinden önce açılan davalar bakımından kanun yoluna başvuru koşullarında bir değişiklik olmamıştır. Getirilen yenilik belirtilen tarihten sonra açılan davalar bakımındandır. İstinaf yoluna başvuru ile ilgili 5521 sayılı Yasa'daki düzenleme, istinaf yoluna başvuru süresini nihai kararın yüze karşı tefhiminden itibaren başlatmaktadır (5521/m. 8). Ayrıca kararın tebliğ edilmesi süreyi yeniden başlatmaz. Tarafın yokluğunda karar verilmiş ise süre, kararın tebliğinden itibaren başlar. HMK ise bu süreyi tebliğden itibaren başlatmakla birlikte, istinaf yoluna başvuru süresine ilişkin özel kanun hükümlerini saklı tutmuştur (m. 345). Henüz istinaf yolunun işlerlik kazanmamış olması karşısında temyiz yoluna ilişkin hükümler uygulanacaktır. Özel yasa (5521 sayılı Yasa) da; "Bölge adliye mahkemesinin para ile değerlendirilemeyen dava ve işler hakkındaki kararları ile miktar veya değeri beşbin lirayı geçen davalar hakkındaki nihaî kararlara karşı tebliğ tarihinden başlayarak sekiz gün içinde temyiz yoluna

başvurulabilir” hükmü yer almaktadır (m. 8/3). Buradaki temyiz yolu bölge adliye mahkemelelerinin kararlarına karşı öngörülmüş, iş mahkemelerinin kararlarına karşı temyiz yoluna ilişkin bir düzenleme getirilmemiştir. Temyiz yoluna başvuru açısından HMK hükümleri uygulanacaktır. HMK 366. madde, bu kanunun istinaf yolu ile ilgili 343 ila 349 ve 352. maddeleri hükümlerinin temyizde de kıyas yoluyla uygulanacağını belirtmektedir. Bu hükümlerin temyizde kıyas yoluyla uygulanması gerekir. Kıyas yoluyla uygulanacağına ilişkin göndermede bulunulan 343-349 arası maddelere baktığımızda; başvuru dilekçesinin verilme usulü (m. 343), harç ve giderlerin ödenmesi (m. 344), başvuru süresi (m. 345), dilekçenin reddi (m. 346), dilekçeye karşı tarafın cevap vermesi (m. 347), kanun yoluna katılma yoluyla başvuru (m. 348) ve başvuru hakkından feragat (m. 349) düzenlenmiştir. Burada önemli hale gelen yenilik, kanun yoluna başvuru süresi bakımından ortaya çıkmaktadır. Başvuru süresi tebliğden itibaren iki hafta olarak gösterilmiştir (m. 345). Temyiz dilekçesi (kıyas yoluyla uygulanan m. 347/1 gereği) karşı tarafa tebliğ edilir. Karşı tarafın temyiz dilekçesinin kendisine tebliği üzerine daha önce hükmü temyiz etmeyen tarafın temyiz talebinde bulunması şeklinde adlandırılan katılma yoluyla temyiz yoluna başvurulabilir (kıyas yoluyla uygulanan m. 348). İş mahkemelerince verilen kararlar ve buna bağlı olarak Yargıtay ilamına karşı karar düzeltme yolu bulunmamaktadır (5521 m. 8/3). Ne var ki, Yargıtay onama veya bozma kararlarında açıkça maddi yanılmanın bulunması hallerinde dosyanın yeniden incelenmesi mümkün bulunmaktadır.

B. Kesin Kararlar

Süresinde temyiz yapılmaması veya temyiz üzerine Yargıtay'ın verdiği onama kararıyla birlikte iş mahkemesinin kararı şeklen kesinleşmiş olmaktadır. İş mahkemelerince verilen kararların bir kısmı kesindir. Örneğin, sendika üyelik başvurusunun reddi üzerine açılan davalar nedeniyle verilen kararlar kesindir (Sen. K. 22/3). Üyenin sendikadan veya konfederasyondan çıkarılma kararına karşı alınan kararlar (25/3); sendika tüzük ve belgelerinde kanuna aykırılık bulunması sebebiyle açılan davaları (54/1-2);

maddi hata ve süreye ilişkin itirazları mahkeme kesin olarak karara bağlar (TİSGLK, 15/2). Grev oylaması sonucuna itiraz, greve katılmayacak işçilerin tespitine itiraz ve işin durdurulması, işyerinin kapatılması kararına karşı itiraz üzerine verilen kararlar, işverenler arasında asıl/alt işveren ilişkisindeki muvazaanın varlığını tespit eden müfettiş raporlarına karşı açılan davalarda verilen kararlar kesindir. Ayrıca HMK'daki miktar yönünden temyiz sınırına ilişkin hükümler iş yargılamasında da geçerlidir.

IX. Sonuç

Günümüzde yasaların hazırlanması ve uygulanması süreci dinamik, karmaşık ve içinden çıkılması zor bir nitelik taşımaktadır. Bu durum yalnızca maddi hukuka ilişkin yasalar için değil, usul hukukuna ilişkin yasalar için de geçerlidir. Hızla çoğalan öngörülmemiş değişiklikler ve toplumsal işlevler, karşılığında bir takım maliyetler doğurmaktadır. Keza yenilik ve değişikliklerin uygulanması bazı avantajlarla birlikte, bilinmeyen ve tahmini güç potansiyel riskleri de beraberinde getirmektedir. Yasa koyucunun görevi iyi bir yasa çıkarmaktır. Ancak hukuk sistemi yalnızca yasaların çıkarılması ile oluşmamaktadır. Hukuk sistemi, hukuk dışında ortaya çıkan değişikliklerin etkisiyle de biçimlenmektedir. Bu durum hakime yeni görev ve yükümlülükler getirmektedir. En fazla iki oturumda karar verilmesi, bir aydan fazla duruşma günü verilmemesi, hukuki konularda bilirkişiye başvuramaması gibi hükümler, hakimi elini çabuk tutmak zorunda bırakmaktadır. En basit uyuşmazlıklarda dahi bilirkişiye başvurulması ve bunun alışkanlık haline getirilmesi kötü bir uygulamadır. Buna karşılık iş mahkemesi hakiminden, bilirkişinin üç-beş gün uğraşıp içinden çıkamadığı dosyanın hemen içinden çıkması beklenmemelidir. Hakim, çok yeni ve gelişen, kendisinin inceleyemediği hukuki konularda bilirkişiden yararlanabilmelidir. Mahkemelerdeki iş yükü göz önüne alındığında iyi yetişmiş, zamanı bol, çok çalışkan, dosya sayısı az hakimler için HMK hükümleri yararlıdır.

DİPNOTLAR

1 Mollamahmutoğlu Hamdi, İş Hukuku, Ankara 2008, s. 123;

- Yılmaz Ejder, "İş Mahkemeleri Kanunu'nun Değiştirilmesi İhtiyacı", Sicil İş Hukuku Dergisi, 2007/8, s. 5.
- 2 Sunar Gülcan, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısının Basit Yargılama Usulüne İlişkin Hükümleri Üzerine Düşünceler", Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, İstanbul 2007, s. 258.
- 3 Sunar, agm, s. 276.
- 4 Sunar, agm, s. 258-260.
- 5 Alangoya Yavuz, "Medeni Usulün Amacı ve Sosyal Karakteri Açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı'nın Bazı Hükümlerinin Değerlendirilmesi", Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V, TBB Yayını, Ankara 2006, s. 46.
- 6 Sunar, agm, s. 273 ve dipnot 59.
- 7 Alangoya, agm, s. 47.
- 8 Kuru Baki/Budak Ali Cem, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Getirdiği Başlıca Yenilikler", İstanbul Barosu Dergisi, C. 85, S:5, 2011, s. 14.
- 9 Kuru/Budak, agm, s. 13; Pekcanitez Hakan, Belirsiz Alacak Davası, Ankara 2011, s. 59.
- 10 Dava dilekçesindeki delil bildirmeye ilişkin unsurları tanımlayan bir hükme 194. madde de yer verilmiştir. Bu hükme göre taraflar, dayandıkları vakıaları ispata elverişli şekilde somutlaştırmalı (m. 194/1); dayandıkları delilleri ve hangi delilin hangi vakıanın ispatı için gösterildiğini açıkça belirtmeleri zorunludur (m. 194/2).
- 11 Ürcan Gülümcan, Sözlü Yargılama Usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2003, s. 74.
- 12 Şahlanan Fevzi, "İş Yargılaması", İÜHF 1976, S. 1-4, İstanbul 1977, s. 383.
- 13 Ermenek İbrahim, "Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ocak Mayıs 2011, C. 2, Sayı: 1, s. 146 ve 154.
- 14 Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, agm, s. 236-237; Ermenek, agm, s. 145.
- 15 Ermenek, agm, s. 171-172.
- 16 Sunar, agm, s. 270.
- 17 Yılmaz Halil, "Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması", Terazi Haziran 2011, s. 64 vd.
- 18 Mollamahmutoğlu, age, s. 126; Günay C. İlhan, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000, s. 35 vd.; Bozkurt H. Argun, İş Yargılaması Usul Hukuku, Ankara 2003, s. 75 vd.
- 19 Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt 1, Ankara 2001, s. 164.
- 20 YHGK'nın 22.3.2002 tarih, 2000/2-1 sayılı (Meşe Yazılım Programı) ve Y. 9. HD'nin 09.11.2004 tarih, 2004/2036-25201 sayılı kararı (özel arşiv); Günay, age, s. 65.
- 21 Yılmaz Ejder, İş Mahkemeleri Kanunu'nun Değiştirilmesi İhtiyacı", Sicil İş Hukuku Dergisi, 2007/8, s. 7; Y. 21. HD'nin 27.10.2008 tarih, 2007/23615-16624 sayılı kararı (Akin Levent, "İş Yargısında Yetki İtirazı ve Kamu Düzeni", Sicil İş Hukuku Dergisi, Mart 2009 s. 44); Deniz İş Kanunu'nda yetki konusunda özel bir hüküm bulunmaktadır. Yasanın "görevli ve yetkili mahkeme" başlıklı 46. maddesindeki düzenlemeye göre geminin bağlama limanının bulunduğu yer mahkemesi yetkili olacaktır.
- 22 Şahlanan'a göre davacı işçinin dava tarihinde çalışmakta olduğu işyerinin gözönünde bulundurulması gerekir (Şahlanan, agm, s. 120).
- 23 "Davalı SSK Genel Müdürlüğü ikametgâhının Ankara ve hizmetin geçtiği yerin de Tosya ilçesi kabul edilerek davaya bakmaya Ankara ve Tosya İş Mahkemesi'nin yetkili olduğu gerekçesiyle yetkisizlik kararı verilmiş ise de, HUMK'nın 17.maddesi uyarınca Genel Müdürlük aleyhine açılan işbu davanın Genel Müdürlük işlemlerini yürüten şubenin bulunduğu Kastamonu'da dahi açılmasının mümkün bulunmasına göre işin esasına girilerek hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ve yanlış değerlendirme sonucu yazılı şekilde karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir". 10. HD. 13.4.1999 T., 2501-2486 (Günay, İş Mahkemeleri, s. 217); "...Yetkili mahkeme yönünden ise işveren seçimlik hakka sahiptir. Dilerse davalı Kurum'un merkezinde dilerse prim borcunu tahakkuk ettiren kurum şubesinin bulunduğu yerde...davasını açabilir" Y. 9. HD'nin 10. 4. 1990 tarih, 924/4734 sayılı kararı (Bozkurt, age, s. 254-255).
- 24 Yılmaz, İş Mahkemeleri Kanunu, agm, s. 7; Ürcan, agt, s. 69.
- 25 Y. 21. HD'nin 10.3.2008 tarih, 2007/16068-804 sayılı kararı (özel arşiv).
- 26 Y. 10. HD'nin 08.5.2003 tarih, 2003/1389-4062 sayılı kararı (Meşe içtihat programı).
- 27 Ermenek, agm, s. 163-164.
- 28 Yılmaz, İş Mahkemeleri Kanunu, agm, s. 7.
- 29 Ürcan, agt, s. 84 vd.
- 30 Yılmaz Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri", Ankara Barosu Dergisi, 2011/2, s. 225.
- 31 Ermenek, agm, s. 173.
- 32 Y. 7. HD'nin 13.6.1978 tarih, 1978/9396-8792 sayılı kararı (YKD 1979/2, s. 208).
- 33 Kuru Baki/Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2007, s. 326.
- 34 Günay, age, s. 235.
- 35 Yılmaz Ejder, "İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi/Değiştirilmesi Yasağı", ABD 1983/3-4, s. 12.
- 36 Yılmaz, agm, s. 12; Y. 9. HD nin 04.12.2000 tarih, 2000/18836-18033 sayılı kararı (Meşe Yazılım Programı).
- 37 Kuru/Budak, agm, s. 15.
- 38 Sunar, agm, s. 260-261.
- 39 Birben Erhan/Öktem Sezgi, "İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi", Nuri Çelik Armağanı, Ankara 2001, s. 1098 vd.
- 40 Sunar, agm, s. 273.
- 41 Özellikle işçilikten kaynaklanan hizmet ilişkisinin olup olmadığı, hizmet süresi, ücretin miktarı, fazla çalışma, hafta sonu, ulusal bayram ve genel tatil günlerinde çalışma yapıp yapılmadığı taraflar arasında baştan sona uyumsuzluk konusu olması nedeniyle, davanın açılması ile ispat vasıtaları tespit edilebilen uyumsuzluklar olmayıp, bunların tespiti

işyeri uygulamaları gibi iş hukukuna özgü hususların tespiti zorunlu kılmaktadır.

- 42 Sunar, agm, s. 260.
- 43 Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, agm, s. 242.
- 44 YHGK'nın 25.9.2002 tarih, 2002/9-616-646 sayılı kararı (özel arşiv).
- 45 Günay, age, s. 237.
- 46 Ertanhan Mesut, Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık, Ankara 2005, s. 206 vd.
- 47 Ertanhan, age, s. 179; Y. 9. HD'nin 07.02.2006 tarih, 2005/31199-2546 sayılı kararı (legal, 2006 sayı: 10, s. 713).
- 48 Nitekim Yargıtay'a göre de, "... kesin sürede çıkartılacak davetiyede belirtilecek duruşma gününde tanıklar hazır edilmiş olduğunda artık kesin süreye uyulmadığı gerekçeyle tanıkların dinlenilmemesi hatalı olur" (Y. 9. HD'nin 24.1.2007 tarih, 2006/16589-722 sayılı kararı).
- 49 Y. 9. HD'nin 18.10.2007 tarih, 2007/5161-30857 sayılı kararı; "İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku ile ilgili düzenlemeler nitelikçe kural olarak kamu düzeniyle ilgilidir. Bu bakımdan, kusur ve hesap raporlarının alınması ve sair hususların incelenmesi davanın niteliği gözönünde tutularak, gerçeğin saptanması yönünden tarafların istemlerine bakılmaksızın hakim görevi gereğince re'sen yerine getirmesi gereken hususlardandır. Bu nedenle somut olayda; HUMK'nın 415. maddenin öngördüğü prosedür işletilmek suretiyle sonuca gidilmesi gerektiği açık seçiktir.
- 50 Yılmaz Ejder, "Hukuk Davasında Hakimin Verdiği Kesin Mehilin Hakkı Kısıtlaması", Ankara Barosu Dergisi, 1987/1, s. 45.
- 51 Yılmaz, Kesin Mehil, agm, s. 44.
- 52 Y. 9. HD'nin 29.12.1988 tarih, 1988/13229-13002 sayılı kararı (YKD 1989/8, s. 1117).
- 53 Y. 21. HD'nin 23.6.2008 tarih, 2007/22436-9609 sayılı kararı (YKD Ekim 2009).
- 54 Atalı Murat, Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı, Ankara 2007, s. 41 vd.
- 55 Y. 10. HD'nin 21. 11.2005 tarih, 2005/7867-11916 sayılı kararı (Meşe içtihat programı).
- 56 Atalı, age, s. 112.
- 57 Y. 10. HD'nin 21. 11.2005 tarih, 2005/7867-11916 sayılı kararı (Meşe içtihat programı).
- 58 Yılmaz, Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri, agm, s. 246; Akil Cenk, "Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı", Ankara Barosu Dergisi, 2011/2, s. 174.
- 59 YHGK'nın 18.03.1987 tarih, 1987/216-209 sayılı kararı (YKD 1988/5, s. 603).
- 60 YHGK'nın 24.12.2008 tarih, 2008/9-768-784 sayılı kararı (özel arşiv).
- 61 YHGK'nın 24.12.2008 tarih, 2008/9-768-784 sayılı kararı (özel arşiv).
- 62 YHGK'nın 24.12.2008 tarih, 2008/9-768-784 sayılı kararı (özel arşiv).

- 63 Y.10. HD'nin 02.3.2009 tarih, 2007/24470-2358 sayılı kararı (özel arşiv).

KAYNAKLAR

- Akın Levent, "İş Yargısında Yetki İtirazı ve Kamu Düzeni", Sicil İş Hukuku Dergisi, Mart 2009.
- Akil Cenk, "Medeni Yargılama Hukukunda Mahkeme Tarafından Atanan Bilirkişi-Uzman Tanık Ayrımı", Ankara Barosu Dergisi, 2011/2.
- Alangoya Yavuz, "Medeni Usulün Amacı ve Sosyal Karakteri Açısından Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısının Bazı Hükümlerinin Değerlendirilmesi", Medeni Usul ve İcra-İflas Hukukçuları Toplantısı V, TBB Yayını, Ankara 2006.
- Atalı Murat, Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı, Ankara 2007.
- Birben Erhan/Öktem Sezgi, "İş Yargılamasının Medeni Usul Hukukuna Hakim Olan İlkeler Bakımından Değerlendirilmesi", Nuri Çelik Armağanı, Ankara 2001.
- Bozkurt H. Argun, İş Yargılaması Usul Hukuku, Ankara 2003.
- Ermenek İbrahim, "Hukuk Muhakemeleri Kanununa Göre Ön İnceleme", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ocak Mayıs 2011, C. 2, Sayı: 1.
- Ertanhan Mesut, Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık, Ankara 2005.
- Günay C. İlhan, İş Mahkemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2000.
- Kuru Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü Cilt 1, Ankara 2001
- Kuru Baki/Arslan Ramazan/Yılmaz Ejder, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2007.
- Kuru Baki/Budak Ali Cem, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Getirdiği Başlıca Yenilikler", İstanbul Barosu Dergisi, C. 85, S:5, 2011.
- Mollamahmutoglu Hamdi, İş Hukuku, Ankara 2008.
- Pekcanitez Hakan, Belirsiz Alacak Davası, Ankara 2011.
- Sunar Gülcan, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısının Basit Yargılama Usulüne İlişkin Hükümleri Üzerine Düşünceler", Prof. Dr. Yavuz Alangoya İçin Armağan, İstanbul 2007.
- Şahlanan Fevzi, "İş Yargılaması", İÜHF 1976, S. 1-4, İstanbul 1977.
- Ürcan Gülümcan, Sözlü Yargılama Usulü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2003.
- Yılmaz Ejder, "Hukuk Davasında Hakimin Verdiği Kesin Mehilin Hakkı Kısıtlaması", Ankara Barosu Dergisi, 1987/1.
- Yılmaz Ejder, "Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri", Ankara Barosu Dergisi, 2011/2.
- Yılmaz Ejder, "İdari Yargıda İddia ve Savunmanın Genişletilmesi/Değiştirilmesi Yasağı", ABD 1983/3-4.
- Yılmaz Ejder, "İş Mahkemeleri Kanunu'nun Değiştirilmesi İhtiyacı", Sicil İş Hukuku Dergisi, 2007/8.
- Yılmaz Halil, "İş Yargılamasının Gösterdiği Özellikler", Sicil İş Hukuku Dergisi, Haziran 2010.
- Yılmaz Halil, "Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması", Terazi Haziran 2011.